STUDII ȘI CERCETĂRI
DE
NUMISMATICĂ

SERIE NOUĂ

VOLUMUL XV-XVII
(XXVII-XXIX)
2024-2026

STUDIES AND RESEARCHES
IN
N U M I S M A T I C S

ÉTUDES ET RECHERCHES
DE
N U M I S M A T I Q U E

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE „VASILE PÂRVAN”

STUDII ȘI CERCETĂRI DE NUMISMATICĂ

SERIE NOUĂ

VOLUMUL XV-XVII (XXVII-XXIX)

2024-2026

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
BUCUREȘTI

2026

COMITETUL DE REDACȚIE

AUREL VÎLCU, redactor responsabil
THEODOR ISVORANU, redactor responsabil adjunct
MARIUS BLASKÓ, MIHAI DIMA, EMANUEL VIOREL PETAC,
DAN PÎRVULESCU şi GABRIEL MIRCEA TALMAȚCHI, membri

COLEGIUL DE REDACȚIE

RADU ARDEVAN; ANA BOLDUREANU; IONEL CÂNDEA, m.c. al Academiei Române; GABRIEL CUSTUREA; GEORGES DEPEYROT; CONSTANTIN C. PETOLESCU, m.c. al Academiei Române; acad. VICTOR SPINEI

DANA COSTIN, redactor

ADRIAN MIRCEA DOBRE, redactor Editura Academiei Române

OFELIA COȘMAN, tehnoredactor

Orice comandă va fi adresată la:
EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, 050711, Bucureşti, România: Tel. 4021-318 8146, 4021-318 8106, Fax 4021-318 2444, e-mail: edacad@ear.ro

S.C. MANPRES DISTRIBUTION S.R.L., str. Ziduri vii, nr. 5, bl. B 18, scara 1, apartament 44, sector 1, Bucureşti, tel. 4021-3124801, e-mail: abonamente@manpres.ro, office@manpres.ro

S.C. ORION PRESS IMPEX S.R.L., str. Băiculeşti, nr. 23, bl. E9, scara D , ap. 147, camera 1, sector 1, Bucureşti, tel. 4021-2106787, e-mail: office@orionpress.ro

S.C. CRIS MEDIA PRESS S.R.L., bld. Gheorghe Duca, nr. 10-22, sector 1, Bucureşti, tel. 0722.333.405, e-mail: office.crismedia@gmail.com

S.C. DEREX COM S.R.L., Aleea Țebea, nr. 2B, sector 4, București, tel. 0726258546, e-mail: derex_com@yahoo.com

S.C. SORIRORI SOLUTIONS S.R.L., bd. Republicii, nr. 25, Târgu Jiu, cod poştal 210152, județul Gorj, tel. 004 0765 262 077, 004 0765 166 433, e-mail: sorin.costreie@sorirori.ro, rosana.guta@sorirori.ro

S.C. TOP SEVEN BEST S.R.L., str. Morii, nr. 41, Clinceni, jud. Ilfov, tel. 0787 818 706, e-mail: office@abonamente-presa.ro

Adresa redacției:
Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, str Henri Coandă nr. 11, 010667 Bucureşti, Tel./Fax 4021 212 88 62, E-mail : redactie_iab@yahoo.com; aurelvilcu@yahoo.com

© 2026, EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
www.ear.ro

Sumar – Sommaire

I. STUDII ŞI CERCETĂRI – ÉTUDES ET RECHERCHES

A. NUMISMATICĂ – NUMISMATIQUE

AUREL VÎLCU, Monede olbiene din secolul al V-lea a. Chr. descoperite la Histria – Olbian coins from the 5th century BC discovered at Histria 7

MIHAI DIMA, GABRIEL MIRCEA TALMAȚCHI, Monede histriene de argint din tezaurul de la Enisala (com. Sarichioi, jud. Tulcea) – Silver coins of Istros from the Enisala hoard (Sarichioi commune, Tulcea County) 13

GABRIEL MIRCEA TALMAȚCHI, ADAM RABINOWITZ, New Greek, Macedonian and Roman coin discoveries from the "Platou Est" sector at Histria (Romania) 23

IONUȚ BADEA, O colecție particulară de monede emise de cetatea Histria – Coins of Istros (Histria) from a private collection 49

ANA-MARIA BALTĂ, Noi considerații asupra monedelor cu revers tip poartă de oraș din Moesia Inferior emise în timpul lui Gordian al III-lea (238-244) – New considerations on the coins with city-gate reverse issued in Moesia Inferior during the reign of Gordian III (AD 238-244) 63

EUGEN NICOLAE, Despre ornamentul islamic „nodul fericirii" și originea puterii sale apotropaice 75

EUGEN NICOLAE, „Sindromul Poienești". Un bilanț moldovenesc și perspectiva unui dosar muntenesc 87

LILIA DERGACIOVA, An extraordinary hoard from the first quarter of the 15th century. Contributions to the Moldavian currency system during the reign of Alexander I (1399/1400-1432). With an appendix by ROMAN CROITOR, Sturgeons in medieval Moldova 101

B. METROLOGIE – MÉTROLOGIE

GABRIEL CUSTUREA, Ponduri antice descoperite în Dobrogea – Ancient weights discovered in Dobruja 129

II. DISCUŢII ŞI NOTE – DISCUSSIONS ET NOTES

ANA-MARIA BALTĂ, IONUȚ BADEA, Un lot de monede emise de cetatea Nicopolis ad Istrum între 193 și 222 p. Chr. – An assemblage of coins struck by Nicopolis ad Istrum between AD 193 and 222 133

DOREL BĂLĂIȚĂ, Jetoanele societăţii anonime miniere „Lignitul" – The tokens issued by the "Lignitul" mining joint-stock company 139

III. DESCOPERIRI MONETARE – DÉCOUVERTES MONÉTAIRES

THEODOR ISVORANU, SEBASTIAN MATEI, Tezaurul de denari romani republicani descoperit la Săsenii pe Vale, jud. Buzău – The hoard of Roman Republican denarii discovered at Săsenii pe Vale, Buzău County 151

MIHAI DIMA, GABRIEL MIRCEA TALMAȚCHI, Un tezaur monetar de la mijlocul secolului al II-lea p. Chr. descoperit la Durostorum – A coin hoard from the middle of the 2nd century A.D. found at Durostorum 163
MIHAI DIMA, ALIN FRÎNCULEASA, Monede romane descoperite la Urlați, jud. Prahova – Roman coins found in Urlaţi, Prahova County..... 177
MARIUS BLASKÓ, Monedele ungureşti din necropola medievală de la Buftea-La Cârna/Mănești (secolele XIV – XVII) – Hungarian coins from the medieval necropolis at Buftea-La Cârna/Mănești (14th – 17th centuries)..... 189
VIOREL M. BUTNARIU, Tezaurul monetar descoperit la Târgu Ocna – „Dealul Cândea". Addenda et corrigenda – The coin hoard discovered at Târgu Ocna – „Dealul Cândea". Addenda et corrigenda..... 199

IV. NECROLOG – NÉCROLOGIE

ANA BOLDUREANU, *In memoriam* Eugen Nicolae..... 213

ABREVIERI – ABBRÉVIATIONS 227

Noi considerații asupra monedelor cu revers tip poartă de oraș din Moesia Inferior emise în timpul lui Gordian al III-lea (238-244)

Ana-Maria BALTĂ*

Studiul curent readuce în discuție reprezentările monetare ale porților de oraș din Moesia Inferior datate în timpul domniei lui Gordian al III-lea (238-244). Deși menționate în unele publicații, care conturează mai mult sau mai puțin contextul punerii lor în circulație[1], ele nu au fost subiectul unei analize detaliate. De asemenea, similaritatea unora dintre tipurile *în cauză* a fost remarcată, dar fără a fi explicată pertinent și, pe cât posibil, complet[2]. Doar două cetăți din Moesia Inferior au emis monede cu revers de acest tip între 238 și 244. Seria este deschisă de Markianopolis, pentru care cataloagele de specialitate le semnalează în timpul lui Tullius Menophilus, guvernator în 238-241 (pl. I)[3]. Sub autoritatea lui Sabinius Modestus (241-242/3), Nikopolis ad Istrum emite piese din aceeași categorie (pl. II, nr. 5-8)[4], în timp ce Markianopolis își încetează activitatea până la venirea lui P. Tertullianus[5].

Intervalul 238-244 se remarcă, la nivel provincial, din mai multe puncte de vedere. Observăm o creștere a numărului de cetăți emitente, ca rezultat al unei noi politici monetare[6]. Este reluată activitatea la Nikopolis (după o pauză de la Elagabal[7]), dar și la Callatis, Histria, Dionysopolis, Markianopolis și

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan", București; e-mail: anamarialoluta@gmail.com.

[1] A. Blanchet, *Les villes fortifiées de la Péninsule Balkanique, d'après les monnaies de l'époque romaine*, BSNR, 18, 1923, p. 5; Ulrike Peter, *Local Traits in the Iconography of Gordian III and Philip the Arab's Coinage Produced in Thrace and Lower Moesia*, în D. Braund, V. F. Stolba, Ulrike Peter (eds.), *Environment and Habitation around the Ancient Black Sea*, Berlin-Boston, 2021, p. 141.

[2] C. B. N. Beldianu, *A numismatic perspective on the architecture of North and West Pontic cities in the 1st-3rd centuries AD. Defensive systems*, Caiete ARA, 14, 2023, p. 78.

[3] B. Pick, *Die antiken Münzen von Dacien und Moesien*, I, 1, Berlin, 1898, p. 317, nr. 1168-1170.

[4] *Ibidem*, p. 518, nr. 2107.

[5] *Ibidem*, p. 186.

[6] M. Dima, *Circulația monetară la Durostorum în secolele I-III*, Târgoviște, 2023, p. 190. Noua politică monetară era necesară în contextul reintroducerii antoninianului, efectele produse de această măsură fiind, pe cât posibil, aplanate prin creșterea stocului de numerar de bronz la nivel provincial.

[7] M. Dima, *Circulația monetară în zona Durostorum în secolele I-III p. Chr*. (Subcapitol IV.4.1. Marcianopolis și Nicopolis ad Istrum, neinclus în varianta publicată), teză de doctorat, Academia Română, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan", București, 2008, p. 59. Se consideră că Nikopolis își închide atelierul în jurul anului 220, întrucât nu avem piese cu numele guvernatorului Iulius Antonius Seleucus, iar cele două tipuri semnalate pentru Severus Alexander (N. Mušmov, *Antičnite moneti na Balkanskija poluostrovă i monetite na bălgarskite care*, Sofia, 1912, p. 81, nr. 1472-1473) sunt încă incerte.

SCN, s.n., XV-XVII (XXVII-XXIX), București, 2026, p. 63-74.

Odessos (își opriseră activitatea de la Severus Alexander). Mai mult, acum era înființată o monetărie pentru bronz la Viminacium[8].

Totodată, anul 238 marchează debutul unei serii de atacuri ale carpilor și goților[9]. Sursele scrise ce surprind așa-numitul *război scitic* sunt puțin numeroase, referințe directe fiind realizate doar în *Scriptores Historiae Augustae*. Într-o primă fază, se relatează că, la finalul domniei lui Pupienus și Balbinus, „carpii au intrat în război cu moesienii”[10]. Soluția celor doi împărați a fost trimiterea lui Tullius Menophilus în zonă[11]. El a întreprins cu succes acțiuni diplomatice în vederea pacificării regiunii prin plata de subsidii goților și sarmaților[12]. Demersurile pot fi ilustrate și de o creștere a popularității monedelor de bronz histriene în regiunea de nord-vest a Mării Negre după anul 238. Histria era atunci emitentul cel mai apropiat după închiderea definitivă, la Severus Alexander, a atelierelor de la Tyras și Olbia[13], și deci unul din principalii furnizori de numerar pentru tratativele cu barbarii[14].

Stabilizarea situației[15] a fost urmată de o refacere și consolidare a sistemului defensiv din Moesia Inferior[16]. Inițiativa avea însă precedente bine documentate. În ultima parte a domniei lui Severus Alexander (230-235), numeroase regiuni ale Imperiului erau amenințate de atacurile triburilor germanice[17]. Provincia în discuție a fost, de asemenea, afectată de incursiunile goților[18]. În acest context, sursele epigrafice indică un efort de consolidare și reconstrucție a infrastructurii și sistemului defensiv în timpul guvernatorului C. Messius Q. Decius Valerianus (în funcție de la finalul lui 232 – începutul lui 233)[19]. Doi miliari au fost descoperiți în apropierea drumurilor ce conectau orașul Markianopolis de Durostorum (la Štipsko)[20] și Tropaeum Traiani (la Paskalevo)[21], ei fiind datați între decembrie 233 și

---

Ulterior, ele au fost rediscutate în D. Calomino, *Bilingual coins of Severus Alexander in the Eastern provinces*, AJN, 26, 2014, p. 212, însă menținem reținerea în ceea ce le privește.

[8] B. Pick, *op. cit.*, p. 22-23.

[9] D. Calomino, *Die-Sharing in Moesia Inferior under Gordian III*, NC, 172, 2013, p. 110; M. Dima, *Circulația monetară la Durostorum ...*, p. 189.

[10] SHA, *Maximus et Balbinus*, 16.3.

[11] I. P. Touratsoglou, *Greece and the Balkans before the end of Antiquity (an approach to history and economics in an age of crisis and mutation). Prompted by the Larisa/1992 hoard*, Atena, 2006, p. 138.

[12] X. Loriot, *Les premières années de la grande crise du IIIe siècle: de l'avènement de Maximin le Thrace (235) à la mort de Gordien III (244)*, în Hildegard Temporini, W. Haase (eds.), *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt (ANRW). Band 2 Politische Geschichte (Kaisergeschichte)*, Berlin-New York, 1975, p. 755; J. Drinkwater, *Maximinus to Diocletian and the "crisis"*, în A. K. Bowman, P. Garnsey, Averil Cameron (eds.), *The Cambridge Ancient History. Volume XII. The Crisis of the Empire, AD 193-337*, Cambridge, 2008, p. 35.

[13] Adrianna Gizińska, *The Weak Link? Moesia Inferior during the closing years of Severus Alexander's rule (230-235 CE)*, Novensia, 35, 2025, p. 46. Încetarea activității monetare la Tyras și Olbia este integrată în contextul atacurilor barbarilor (în principal, a goților) în regiune în timpul lui Severus Alexander.

[14] M. Dima, *Monede de bronz histriene și de tip histrian descoperite în nord-vestul Mării Negre (sec. IV a. Chr – III p. Chr)*, în L. Munteanu, C. D. Nicola, G. M. Talmațchi (eds.), *Studia numismatica et archaeologica. In honorem magistri Virgilii Mihailescu-Bîrliba oblata,* București, Piatra-Neamț, 2018, p. 57. Piesele de bronz ajung să fie acceptate în tranzacțiile menționate, cel mai probabil din cauza lipsei argintului.

[15] I. P. Touratsoglou, *op. cit*., p. 138. Descrie perioada lui Tullius Menophilus drept una calmă.

[16] X. Loriot, *op. cit*., p. 756.

[17] Herodian, 6.7.2.

[18] V. Varbanov, *Roman coin hoards from Moesia Inferior and Thrace (from Hadrian to Diocletian). Current stage of research*, în V. Varbanov, N. Rusev (eds.), *Coin Hoards in Southeastern Europe (1st-6th century AD)*, Ruse, 2021, p. 64; Adrianna Gizińska, *op. cit*., p. 45.

[19] Adrianna Gizińska, *op. cit*., p. 48.

[20] CIL III 13758.

[21] CIL III 12519; Adriana Panaite, *The Roman roads at the Lower Danube and the milestone dedication*, Dacia, N.S, LXVIII, 2024, p. 274.

decembrie 234[22]. Ambele trasee erau importante pentru circulația în regiune. De exemplu, ruta Markianopolis – Durostorum era esențială pentru drumul spre Anchialos, catalogat drept crucial în *Tabula Peutingeriana*[23]. Perioada lui Maximinus Thrax se remarcă prin intervenții similare. Șapte miliari sunt menționați în Moesia Inferior, majoritatea fiind localizați în regiunea Dobrogei[24].

Demersurile continuă și în timpul lui Gordian al III-lea, aspect confirmat epigrafic[25]. Sunt cunoscuți, în acest sens, miliarii descoperiți la Hârșova[26], Constanța[27], Marten[28], Odessos[29], dar și Markianopolis[30]. Tipurile monetare markianopolitane (pl. I) sunt asociate de către Behrendt Pick cu refacerea sistemului defensiv al orașului[31]. Astfel, sursele numismatice ar putea indica faptul că eforturile la capitolul reparării infrastructurii regionale sunt completate și la nivelul fortificațiilor urbane, lucru ce va fi sau nu confirmat arheologic.

O posibilă legătură cu acțiunile de consolidare a apărării provinciei nu este exclusă nici pentru reprezentările nikopolitane. Ele marchează o schimbare față de tipurile din aceeași categorie puse în circulație anterior. Domnia lui Septimius Severus (193-211) se distinge prin redarea unei porți surmontate de o altă construcție, care poate fi așa-numitul *thermoperipatos* (pl. II, nr. 1)[32], unic în lumea romană[33]. Un templu în tetrastil este, de asemenea, vizibil în zona intrării. În timpul lui Elagabal (218-222) avem trei variante iconografice – o poartă cu două turnuri (pl. II, nr. 2)[34] sau cu trei (pl. II, nr. 3)[35], fie una cu un trofeu decorat cu scuturi[36] în partea centrală și câte un cal pe fiecare turn (pl. II, nr. 4)[37]. Asocierea

---

[22] N. Sharankov, *Decius as governor of Lower Moesia and Severus Alexander's visit to the province in AD 234*, Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik, 214, 2020, p. 318; Adrianna Gizińska, *op. cit*., p. 48. În ambele cazuri, numele împăratului este în cazul nominativ, ceea ce indică o supervizare directă a programului de către acesta, lucru evidențiat și de vizita sa din 234.

[23] S. Torbatov, *The Roman Road Durostorum – Marcianopolis*, Archaeologia Bulgarica, 4/1, 2000, p. 60; Adrianna Gizińska, *op. cit*., p. 50.

[24] ISM V 250 bis (Mânăstirea Saun); CIL III 7612 = ISM V 223 (Slava Rusă); ISM I 320 (Histria); ISM I 321 (Corbu); ISM V 97 (Hârșova); K. Škorpil, *Opisă na starinitě po tečenieto na rěka Rusenski Lomě*, Sofia, 1914, nr. 91; S. Torbatov, *op. cit.*, p. 62-63, fig. 1a-b; J. Bartels, *Meilensteine und Barbaren. Die Straßenbaupolitik auf dem Balkan unter Maximinus Thrax und Gordian III*, în A. Kolb (ed.), *Infrastruktur und Herrschaftsorganisation im Imperium Romanum. Herrschaftsstrukturen und Herrschaftspraxis III. Akten der Tagung in Zürich 19-20.10.2012*, Berlin, 2014, p. 240-241.

[25] J. Bartels, *op. cit*., p. 230; Adriana Panaite, *The Roman Road Montana-Nicopolis ad Istrum-Marcianopolis-Odessos*, Caiete ARA, 10, 2019, p. 50-51.

[26] ISM V 98a; ISM V 99.

[27] AÉ 1993, 1375; Maria Bărbulescu, A. Bărbulescu, *Contribuții privind seria guvernatorilor Moesiei Inferioare în secolul III p. Chr.*, Pontica, 24, 1991, p. 126; J. Bartels, *op. cit*., p. 239.

[28] CIL III 6238=14459; J. Bartels, *op. cit*., p. 239.

[29] M. Mirčev, *Latinski epigrafski pametnitsi ot Chernomorieto [Latin Epigraphic Monuments from the Black Sea Coast]*, Izvestiya na Arkheologicheskoto druzhestvo v gr. Stalin [= Varna] IX, 1953, p. 69-70, nr. 1.

[30] IGBulg II, 797; Miliarii de la Markianopolis și Odessos sunt însă dedicați de către orașe, spre deosebire de celelalte exemple unde numele împăratului este în cazul nominativ; cf. J. Bartels, *op. cit*., p. 230.

[31] B. Pick, *op. cit.*, p. 195; X. Loriot, *op. cit*., p. 756.

[32] B. Pick, *op. cit*., p. 370, nr. 1331; A. Poulter, *Nicopolis ad Istrum: A Roman, Late Roman and Early Byzantine City. Excavations 1985-1992*, Londra, 1995, p. 95; Ana-Maria Baltă, *Roman Provincial Coinage – a mirror of the urban landscape. The case of Nikopolis ad Istrum*, Revista CICSA online, Serie Nouă, X, 2024, p. 66.

[33] I. Tsarov, *Ulpia Nicopolis ad Istrum – Cultural and Historical Heritage Library*, Varna, 2009, p. 26.

[34] N. Mušmov, *op. cit.*, p. 77, nr. 1391.

[35] *Ibidem*, p. 77, nr. 1393.

[36] B. Pick, *op. cit*., p. 498, nr. 2003. Descrie structura ca fiind o *quadriga*. Cu toate acestea, reprezentarea este similară cu cea dintr-un tip de revers identificat la Tomis ce prezintă un trofeu decorat cu scuturi, dar și cu captivi la bază – vezi RPC VI, 1822 (https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/6/1822).

[37] N. Mušmov, *op. cit.*, p. 78, nr. 1394.

porții cu astfel de elemente denotă accentuarea unei perspective artistice a reprezentărilor monetare[38]. Lucrurile se schimbă în vremea lui Gordian al III-lea, când se ilustrează rolul defensiv al structurii discutate. Astfel, crenelurile (pl. II, nr. 5-8) înlocuiesc construcțiile unice sau trofeul, aspect ce poate fi considerat un indiciu în favoarea unor intervenții asupra sistemului de apărare al cetății.

Noua perspectivă este și în concordanță cu evenimentele contemporane emiterii monedelor descrise (241-242/3). Moesia Inferior și Tracia sunt marcate în 242 de raiduri ale goților[39]. În consecință, conform *Scriptores Historiae Augustae*[40], Gordian al III-lea, alături de Timesitheus, prefectul pretoriului, s-ar fi confruntat cu barbarii transdanubieni în prima parte a anului, făcând un ocol din drumul spre Est[41]. La finalul lui 242, împăratul se afla în Antiohia[42], iar, în 243, acesta și Timesitheus erau deja în Orient[43]. Corelate cu intervenția lui Gordian al III-lea în Moesia Inferior sunt și cunoscutele medalioane datate în 242 sau la scurt timp după aceasta. Ele sunt încadrate cronologic prin observarea numelui guvernatorului P. Tertullianus pe exemplarele markianopolitane, la care se adaugă și utilizarea unor ștanțe comune pentru cele trei cetăți implicate[44].

Respingerea cu succes a transdanubienilor este divers ilustrată de iconografia monetară nikopolitană, odessitană, markianopolitană și tomitană, care pare să confirme relatările din *Scriptores Historiae Augustae*. Nikopolis emite piesele cu poarta orașului (pl. II, nr. 5-8), cărora li se adaugă și cele reprezentându-l pe Gordian al III-lea pe cal în galop (pl. III, nr. 1)[45]. Markianopolis se distinge prin reversul ce îi are în prim-plan pe împărat și Tyche dându-și mâna deasupra altarului (pl. III, nr. 2)[46]. Piesele odessitane îl ilustrează pe Gordian al III-lea spre stânga și ținând patera în dreptul unui altar (pl. III, nr. 3)[47]. Tomis iese în evidență prin reversul de tip *adventus* (pl. III, nr. 4)[48], dar și prin cel cu împăratul încoronat de Nike (pl. III, nr. 5)[49] sau călare și cu inamic la picioarele calului (pl. III, nr. 6)[50].

Reprezentările monetare ale porții orașului au însă și rolul unui studiu de caz relevant în discuția privind sistemul de producție al cetăților Nikopolis ad Istrum și Markianopolis. Tipurile analizate au fost emise alternativ și nu simultan, lucru ce nu este neobișnuit pentru ele[51]. Acest comportament este sesizat

---

[38] Această diversitate a reprezentărilor porții poate fi corelată cu tendința generală din vremea dinastiei Severilor, în care fiecare cetate încerca să se evidențieze prin tipuri monetare unice, menite să sublinieze întâietatea față de alte orașe; cf. A. Burnett, *The Roman Provinces, 300 BCE-300 CE. Using Coins as Sources*, Cambridge, 2024, p. 130.

[39] D. Calomino, *op. cit.*, p. 110.

[40] SHA, *Gordiani Tres*, XXVI, 3.

[41] H. Halfmann, *Itinera principum: Geschichte und Typologie der Kaiserreisen im Römischen Reich*, Stuttgart, 1986, p. 233; R. Vulpe, I. Barnea, *Din istoria Dobrogei. Vol. II, Romanii la Dunărea de Jos*, București, 1968, p. 235; M. Dima, *Circulația monetară la Durostorum...*, p. 189.

[42] H. Halfmann, *op. cit*., p. 233.

[43] J. Drinkwater, *op. cit*., p. 35.

[44] D. Calomino, *op. cit*., p. 110-111. Tullius Menophilus nu este însă succedat de Tertullianus în Moesia Inferior, ci de către Sabinius Modestus (241-242/3), acesta din urmă fiind menționat și pe monedele nikopolitane; cf. B. Pick, *op. cit*., p. 331; S.E. Stout, *The governors of Moesia*, Princeton, 1911; J. Fitz, *Die Laufbahn der Statthalter in der römischen Provinz Moesia Inferior*, Weimar, 1966, p. 53.

[45] RPC VII.2, 1275.

[46] RPC VII.2, 1434.

[47] RPC VII.2, 1496.

[48] RPC VII.2, 1754.

[49] RPC VII.2, 1675.

[50] RPC VII.2, 1676.

[51] Dilyana Boteva, *Lower Moesia and Thrace in the Roman Imperial System*, Sofia, 1997, p. 248. Atelierele celor două orașe nu ar fi funcționat simultan, nici când activau în timpul aceluiași guvernator. Acest lucru nu constituia o regulă, întrucât pentru ambele se identifică legături între ștanțele folosite pentru P. Auspex (193/194-195) și C. Gentianus (195-198)

în cazul pieselor semnate cu numele guvernatorilor provinciali încă din timpul lui Commodus (180-192). Momentelor de producție intensă ale unuia dintre orașe le corespund cele de reducere drastică sau chiar de încetare ale celuilalt. Atunci când funcționează în vremea aceluiași guvernator, numărul tipurilor înregistrate pentru unul dintre ele este mai mare[52].

Pe lângă alternanța cronologică, de semnalat este și cea de la nivelul asocierii reversurilor. Astfel, cele markianopolitane sunt corelate cu avers cu două efigii (Gordian al III-lea și Sarapis), iar cele nikopolitane cu avers cu un singur portret. Utilizarea efigiei duble este echivalentă, odată cu perioada discutată, și cu o mai largă circulație a monedelor. Printre orașele în cauză se numără, pe lângă Markianopolis, și Histria, Tomis, Dionysopolis, Odessos, Mesembria și Anchialos. Dintre ele, doar Histria, Tomis, Dionysopolis și Odessos sunt parte din binecunoscutul *Pentapolis*[53], denumit astfel odată cu modificările teritoriale de la începutul domniei lui Septimius Severus[54]. Acestea din urmă au determinat trecerea Mesembriei, membră a *koinon*-ului până la acel moment, în componența provinciei Tracia și transformarea *Hexapolisului* în *Pentapolis*[55]. În ceea ce privește raporturile cetăților Markianopolis și Anchialos cu această structură, deși o posibilă ipoteză a fost lansată[56], lucrurile sunt încă departe de a fi clare.

Pentru orașele ce au emis atât monede cu o singură efigie, cât și cu două (de exemplu, Histria), se pot distinge diferențe în circulație. Astfel, piesele având doar un portret pe avers par direcționate către piața locală, în timp ce emisiunile cu dublă efigie circulau mai larg și erau destinate aprovizionării regionale cu numerar de bronz[57]. Singurele orașe din Moesia Inferior care nu s-au raliat punerii în circulație a monedelor cu două efigii au fost Nikopolis ad Istrum și Callatis. Nikopolis nu se afla în aria principală de circulație a emisiunilor de acest tip. Pentru Callatis, situația este diferită, având în vedere poziționarea sa în regiunea litorală. Aici, neemiterea de piese cu efigie dublă ar fi rezultatul deciziei autorităților locale, care nu le admiteau[58], sau chiar și dovada unui statut privilegiat al cetății[59]. Acest fapt este plauzibil în contextul noii politici monetare din regiune, care a influențat rolul monedelor cu două efigii. Prin urmare, nu se exclude scenariul în care atât Nikopolis ad Istrum, cât și Callatis ar fi fost scutite de obligațiile celorlalte orașe ale Moesiei Inferioare.

(S. Severus), dovadă că ele nu și-au întrerupt activitatea la schimbarea guvernatorului; cf. M. Dima, *Circulația monetară în zona Durostorum* ....., p. 53.

[52] M. Dima, *loc. cit.* Sunt descrise succint principalele momente de activitate ale fiecăruia dintre ateliere, atât cât sunt ele evidențiate de piesele cu nume de guvernator, dar se atrage atenția asupra numărului mare de monede nesemnate produse mai ales de Nikopolis ad Istrum, a căror datare mai clară poate schimba datele problemei.

[53] V. Bottez, *Cultul imperial în provincia Moesia Inferior (sec. I-III p.Chr.)*, Bucureşti, 2009, p. 103-104.

[54] B. Pick, *op. cit*., p. 72; F. Matei-Popescu, *The Horothesia of Dionysopolis and the Integration of the Western Pontic Greek Cities in the Roman Empire*, în V. Cojocaru, A. Coşkun, Mădălina Dana, *Interconnectivity in the Mediterranean and Pontic World during the Hellenistic and Roman Periods*, Cluj-Napoca, 2014, p. 460-462.

[55] V. Bottez, *op. cit.*, p. 104-105.

[56] Dilyana Boteva, *The coinage of Histria for Septimius Severus and his family*, Pontica, 26, 1993, p. 255-256. Este formulată observația: „exact în anul în care Histria a emis monede fără o marcă explicită a nominalului, 210 – ianuarie 211, monetăriile de la Markianopolis din Moesia Inferior și Anchialos din Tracia au început să îl declare pe emisiunile lor. Câțiva ani mai târziu, în timpul domniei lui Caracalla, când monetăria de la Histria a reluat marcarea nominalului, cea de la Anchialos nu era activă". Pe baza ei, se afirmă că „pentru câțiva ani monetăria de la Histria nu a fost capabilă să-și îndeplinească atribuțiile ca membră a ligii monetare pontice. Din cauza aceasta, în 210/11, locul Histriei în ligă a fost luat de către Markianopolis și Anchialos, dar nu pentru mult timp. Câțiva ani mai târziu, în timpul domniei lui Caracalla, monetăria de la Histria și-a reluat locul ca membră."

[57] M. Dima, *Circulația monetară la Durostorum...*, p. 187.

[58] M. Dima, *Un nou tezaur de la mijlocul sec. III p. Chr. descoperit în Dobrogea*, în *Simpozion Chișinău 2003*, p. 37.

[59] M. Dima, *Circulația monetară la Durostorum...*, p. 187.

După cum am menționat în partea introductivă, Markianopolis emite monedele în cauză doar în timpul lui Tullius Menophilus. La o primă vedere, ele pot fi separate în două variante principale[60]. Prima are în prim-plan o poartă a orașului flancată de două turnuri cu acoperișuri conice, ferestre boltite, cinci creneluri, dar și cu o intrare cu sau fără contur dublu (pl. I, nr. 1-3). Cea de a doua se distinge prin turnurile[61]cu câte trei creneluri, în partea centrală identificând patru astfel de elemente (pl. I, nr. 4).

Analiza iconografiei relevă însă mai multe detalii. În cazul unora dintre exemplare (pl. I, nr. 1) vedem paralelismul blocurilor de piatră din zona centrală a construcției și din cea a turnurilor, ceea ce ar ilustra circularitatea celor din urmă. De remarcat sunt și ferestrele cu boltă, acoperișul ascuțit și în mai multe ape, la care se adaugă intrarea cu contur dublu. O altă variantă (pl. I, nr. 2) păstrează unele dintre caracteristicile redate anterior, însă în cazul turnurilor se identifică o formă diferită. Mai exact, partea centrală a acestora pare să fie ușor în perspectivă, creând aspectul unor muchii. Dacă luăm în considerare ipoteza dublării structurii ilustrate monetar și pentru partea din spate a turnurilor, atunci am avea șase fațete (trei vizibile și trei invizibile). Lor li se adaugă, având în vedere rațiunile arhitecturale, încă două astfel de elemente, ce asigură îmbinarea cu restul edificiului, aspect redat în imaginea de ansamblu a orașului (pl. I, nr. 5). Prin urmare, la un nivel preliminar putem considera probabilă forma octogonală a acestora[62], lucru ce poate fi confirmat sau infirmat de rezultatele cercetărilor arheologice. Intrarea are un contur simplu, dar, în rest, imaginea (pl. I, nr. 2) este realizată într-un stil asemănător cu cel din precedentul exemplu (pl. I, nr. 1), ceea ce ar indica gravarea ștanțelor de către aceiași meșteri.

Situația este diferită pentru alte piese (pl. I, nr. 3), care, deși respectă prototipul anterior din punct de vedere al componentelor, au un alt stil. Aici, redarea în perspectivă a părții centrale a turnurilor este și mai clară, ea fiind dublată și de cele trei ferestre boltite ilustrate în aceeași manieră – prima ușor în față în raport cu celelalte. Se menține acoperișul ascuțit, în mai multe ape. Șirurile de blocuri de piatră din zona centrală a porții nu mai sunt însă continue față de cele ale turnurilor, ci se întrepătrund. Intrarea are un contur dublu, dar stilul este diferit față de cel precedent (pl. I, nr. 1), iar blocurile sunt mai mici.

În cazul altor exemplare (pl. I, nr. 4), prototipul se schimbă, având în prim-plan o poartă nu cu turnuri ascuțite, ci crenelate. Dispunerea blocurilor de piatră este aceeași ca în varianta anterioară (pl. I, nr. 3), însă intrarea este mai înaltă, dominând zona centrală a edificiului. Cu toate acestea, asemănările stilistice între ultimele două exemple pot indica aceiași gravori.

Relevantă este integrarea primului model (pl. I, nr. 1) în imaginea aeriană a orașului Markianopolis (pl. I, nr. 5), ceea ce ar putea semnifica gravarea ștanțelor de către același personal, dar și faptul că acea variantă este o ilustrare fidelă a porții markianopolitane principale. În acest context, intervine întrebarea: iconografia sa monetară are drept model aceeași poartă, iar singurul element diferit este mâna gravorilor, sau se disting două porți diferite ale orașului? La nivelul actual al cercetării, ambele scenarii sunt posibile, însă doar noi descoperiri arheologice pot contribui la clarificarea situației.

În timpul lui Sabinius Modestus, doar atelierul nikopolitan este activ. Avem un singur prototip, și anume cel al unei porți flancate de două turnuri cu acoperișuri ascuțite și în mai multe ape, având patru

---

[60] C. B. N. Beldianu, *op. cit*., p. 78. Descrie cele două variante, însă nu detaliat.

[61] B. Pick, *op. cit*., p. 317, nr. 1168. Este menționată forma rotundă a turnurilor.

[62] C. B. N. Beldianu, *op. cit.*, p. 79. Se ia în calcul un plan rectangular al turnurilor, dar și unul hexagonal: „Este o formă rară și nu putem spune dacă este rezultatul perspectivei gravorului care a încercat să reproducă turnuri cu un plan rectangular, sau dacă turnurile aveau un plan hexagonal, dar laturile care le uneau cu zidul nu erau redate, fiind invizibile în perspectivă". Deși sunt menționate și componentele ce asigură încadrarea turnurilor în structura defensivă a orașului, ele nu sunt incluse în numărătoarea finală a laturilor, autorul păstrând ipoteza unei forme hexagonale. Totuși, având în vedere chestiunile detaliate în cercetarea curentă, forma cea mai probabilă a turnurilor este, până la proba contrarie, cea octogonală (câte trei fațete în partea frontală și în spate, cărora li se adaugă câte două laturi de o parte și de alta a fiecărui turn).

sau cinci creneluri și o intrare cu contur dublu. Totuși, vom separa în două variante principale exemplarele cetății Nikopolis. Prima dintre ele (pl. II, nr. 5-6) are în centru o reprezentare de dimensiuni relativ reduse a edificiului descris. Cea de a doua redă poarta de anvergură normală (pl. II, nr. 7-8). Distingem acoperișurile de formă conică și în mai multe ape, continuitatea șirurilor de blocuri de piatră din centrul porții și din zona turnurilor, ferestrele cu boltă, dar și intrarea conturată dublu. Cu toate acestea, între cele două variante nu se observă diferențe mari de stil, iar modul de redare a legendei este similar, ceea ce poate însemna realizarea ștanțelor de către același grup de gravori.

Analiza comparativă a iconografiei celor două cetăți relevă însă o serie de aspecte interesante. Unul dintre ele este asemănarea între poarta nikopolitană de dimensiuni reduse (pl. II, nr. 5-6) și cea integrată în imaginea aeriană a orașului Markianopolis (pl. I, nr. 5), ambele având turnurile conice și ascuțite, intrarea cu contur dublu, dar și un mod similar de dispunere a blocurilor de piatră, inclusiv forma neregulată a șirurilor.

Pentru alte exemplare se identifică aceeași manieră de gravare a acoperișurilor turnurilor, atât la Markianopolis (pl. I, nr. 2), cât și la Nikopolis (pl. II, nr. 7-8). Tot aici, se distinge continuitatea rândurilor de blocuri de piatră din zona centrală a edificiului și din cea a turnurilor. Este vizibilă aceeași intrare cu contur dublu, atât în cazul monedelor markianopolitane (pl. I, nr. 1, 5) cât și nikopolitane (pl. II, nr. 5-8), ea fiind poziționată în același loc – în zona șirului al treilea de blocuri de piatră, numărând de la vârf spre bază.

La Markianopolis avem cel puțin două grupuri de gravori, în timp ce la Nikopolis piesele par să fie omogene ca mână de lucru. În aceste condiții, se conturează o serie de considerații. Similaritățile între exemplarele markianopolitane ce aparțin primei grupe de gravori (pl. I, nr. 1,2,5) și cele nikopolitane (pl. II, nr. 5-8) pot ilustra că meșterii în cauză, ce au lucrat pentru Markianopolis în timpul lui Tullius Menophilus, ar fi gravat și ștanțele utilizate pentru Nikopolis ad Istrum în vremea lui Sabinius Modestus. Acest fapt are un grad ridicat de plauzibilitate, având în vedere lipsa pieselor puse în circulație de către Markianopolis atunci când Nikopolis emitea monede în timpul lui Gordian al III-lea.

Totuși, problema similarităților stilistice în iconografia monetară a două sau mai multe orașe este una pe cât de interesantă, pe atât de dificil de interpretat. Un caz similar este cel al cetăților tracice Philippopolis și Pautalia, care, deși nu au atestate până în prezent identități de ștanțe, prezintă numeroase asemănări de stil[63]. În cazul lor, ideea apartenenței la același *Lieferbezirk* pare să fie confirmată. Noțiunea a apărut pentru prima dată în lucrarea lui Konrad Kraft, care considera că, în timpul domniei lui Caracalla, un *atelier* era responsabil de punerea în circulație a monedelor orașelor Philippopolis, Topeiros, Traianopolis, Serdica și Pautalia[64]. Studii recente au reluat definiția, afirmând că acest *Lieferbezirk* desemnează ori o monetărie ce funcționează pentru o microregiune, ori un grup de cetăți (monetării?) ce au fost servite de către aceiași gravori itineranți[65].

Teoria lui Kraft pune însă mai multe semne de întrebare. Similaritățile numeroase între ștanțele neîmpărtășite de două sau mai multe orașe sunt rezultatul utilizării aceluiași personal ori doar al respectării acelorași modele[66]? O problemă asemănătoare este semnalată și de Edith Schönert-Geiss cu privire la tipurile monetare tracice. Ea sublinia că cetățile provinciei copiau diverse imagini, în special pe cele

---

[63] Ulrike Peter, Lily Grozdanova, *Philippopolis and Pautalia – A Parallel Study of the Coinages*, în Ulrike Peter, V. F. Stolba (eds.), *Thrace-Local Coinage and Regional Identity*, Berlin, 2021, p. 492.

[64] K. Kraft, *Das System der kaiserzeitlichen Münzprägung in Kleinasien*, Berlin, 1972, p. 101; Ulrike Peter, Lily Grozdanova, *op. cit*., p. 492-493.

[65] Ulrike Peter, Lily Grozdanova, *op. cit*., p. 492.

[66] Anne Johnston, *New problems for old: Konrad Kraft on die-sharing in Asia Minor*, NC, 134, 1974, p. 203-207; D. Calomino, *op. cit.*, p. 105.

convenționale[67]. Observația este completată și de cercetări mai recente care susțin tratarea cu precauție a cazurilor descrise[68].

Pentru Moesia Inferior, o serie de considerații au fost formulate până în prezent. Ce atrage atenția este că, în majoritatea cazurilor, Markianopolis este una dintre cetățile implicate, lucru ce a conturat ideea unui rol principal al orașului în sistemul de producție monetară al provinciei[69]. Sunt atestate legături de ștanțe cu Dionysopolis (la Severus Alexander), fiind clară activitatea acelorași gravori pentru cele două. Aici, aspectul menționat, dar și similaritățile între ștanțele neîmpărtășite au conturat ipoteza conform căreia atât Markianopolis, cât și Dionysopolis au depins, în acel moment, de un același *atelier*[70] sau, mai prudent spus în contextul curent, de același personal responsabil de producerea matrițelor. Emisiunile markianopolitane fac parte și din cunoscutul caz al pieselor de tip medalion discutat mai sus[71].

Observațiile curente contribuie și la rediscutarea raportului orașului Nikopolis ad Istrum cu celelalte cetăți ale Moesiei Inferioare. Anterior au fost formulate mai multe ipoteze, printre care se numără și cea a existenței unui *atelier* propriu care să fi asigurat producția cetății nikopolitane. Autorul teoriei își păstrează părerea, deși identifică pentru perioada lui Gordian al III-lea mai multe similarități stilistice între monedele de la Nikopolis și cele ale orașelor din regiunea Mării Negre[72]. O altă perspectivă menționează posibilitatea funcționării unui *atelier* pe rând pentru Markianopolis și Nikopolis, incluzând alternarea producției lor monetare, dar notând neidentificarea unor asemănări de stil[73]. Utilă este și definirea zonelor de circulație a monedelor provinciale conform căreia cele două cetăți aprovizionau aceeași regiune, și anume cea a limesului dunărean[74], care ar putea motiva dintr-o perspectivă practică comportamentul lor monetar.

Posibil este și scenariul respectării unui același prototip, care să fi fost doar copiat de către orașele în cauză[75]. Cu toate acestea, asemănările între modul de gravare al monedelor celor două cetăți emitente par să încline spre ideea unui transfer al unei părți din personalul responsabil de gravarea ștanțelor markianopolitane (pl. I, nr. 1, 2, 5 – Tullius Menophilus) către Nikopolis (pl. II, nr. 5-8, Sabinius Modestus). Interpretarea curentă este una preliminară, însă deschide noi direcții de cercetare. Rămâne de văzut dacă episodul detaliat este unul singular sau dacă se repetă în alte intervale cronologice ori în raport cu alte orașe. De asemenea, nu ne putem pronunța asupra apartenenței Markianopolis și Nikopolis ad Istrum la un *Lieferbezirk*, după modelul așezărilor tracice Philippopolis și Pautalia, întrucât datele cunoscute ale problemei sunt insuficiente. Totodată, deși ipotezele existente cu privire la sistemul de producție monetară al Markianopolis și Nikopolis ad Istrum utilizează termenul de *atelier*, în cercetarea

---

[67] Edith Schönert-Geiss, *Zur Geschichte Thrakiens anhand von griechischen Münzbildern aus der römischen Kaiserzeit*, Klio, 49 (1), 1967, p. 227.

[68] Ulrike Peter, *Religious-Cultural Identity in Thrace and Moesia Inferior*, în C. Howgego, V. Heuchert, A. Burnett (eds.), *Coinage and Identity in the Roman Provinces*, New York, 2005, p. 112-113.

[69] D. Calomino, *The Coinage of Dionysopolis and the system of coin producton in Moesia Inferior at the end of the Severan age*, în D. Boteva (ed.), *Ex Nummis Lux. Studies in Ancient Numismatics in Honour of Dimitar Draganov*, Ruse, 2017, p. 262.

[70] *Ibidem*, p. 264-265.

[71] D. Calomino, *Die Sharing in Moesia Inferior...*, p. 110.

[72] D. Calomino, *The Coinage of Dionysopolis...*, p. 264.

[73] M. Dima, *Circulația monetară în zona Durostorum...*, p. 53.

[74] E. Oberländer-Târnoveanu, Irina Oberländer-Târnoveanu, *Quelques remarques sur les mécanismes de la circulation des monnaies greques du Ier-IIIe siècles après J.C. en Dodroudja romaine*, în E. Oberländer-Târnoveanu, Mihaela Iacob, F. Topoleanu (eds.), *Istro-Pontica. Muzeul tulcean la a 50-a aniversare 1950-2000. Omagiu lui Simion Gavrilă la 45 de ani de activitate*, Tulcea, 2000, p. 410.

[75] C.B.N. Beldianu, *op. cit*., p. 78. Se menționează preluarea iconografiei markianopolitane de către Nikopolis.

curentă am considerat precaută explicarea similarităților dintre emisiunile în discuție prin urmărirea stilului de gravare și, în consecință, prin scenariul circulației meșterilor.

New considerations on the coins with city-gate reverse issued in Moesia Inferior during the reign of Gordian III (AD 238-244)

ABSTRACT

The current study revisits the topic of city gates' monetary depictions from Moesia Inferior dating to the reign of Gordian III (238-244). Although they have been mentioned in various publications, a comprehensive analysis remains absent. Therefore, our research briefly contours the context of their appearance. Markianopolis could have reflected the reconstruction endeavours of Tullius Menophilus (238-241), which continued earlier initiatives from the final phase of Severus Alexander's reign (230-235), but also from the period of Maximinus Thrax. The nikopolitan coins might be seen as part of a wider group of monetary depictions linked to the passing of Gordian III through Moesia Inferior in 242 while on road for the Eastern campaign. The second part of the study emphasises a series of stylistic similarities between markianopolitan (pl. I, no. 1, 2, 5) and nikopolitan coins with city-gate reverse (pl. II, no. 5-8). In a preliminary stage, they could be associated with the transfer of a part of Markianopolis' die-engravers to Nikopolis ad Istrum. Future research would show if this episode is recurring or not, or if there are other implicated cities. Our case highlights the difficult interpretation of stylistic similarities between dies which were not shared by two or more mints, an aspect that remains an open question.

FIGURES CAPTION

Pl. I. Markianopolis' coins with city-gate reverse.
Pl. II. Coins of Nikopolis ad Istrum with city-gate reverse.
Pl. III. Coins of Moesia Inferior possibly linked to the events from 242.

1 Leu Numismatik, Auktion 17 (31 mai 2025), Lot 351

2 Classical Numismatic Group, Electronic Auction 268 (16 noiembrie 2011), Lot 201

3 Leu Numismatik, Web Auction 17 (14-16 august 2021), Lot 1571

4 Numismatik Naumann, Auction 71 (4 noiembrie 2018), Lot 286

5 Solidus Numismatik, Premium Auction 37 (16 decembrie 2018), Lot 54

Pl. I. Monede cu revers tip poartă a oraşului emise de Markianopolis.

1

Classical Numismatic Group, Electronic Auction 331
(23 iulie 2014), Lot 153

2

Classical Numismatic Group, Electronic Auction 175
(24 octombrie 2007), Lot 162

3

Savoca Coins, Online Auction 209/Silver
(28 aprilie 2024), Lot 208

4

Leu Numismatik, Webauktion 34
(5-8 iulie 2025), Lot 1247

5

Numismatik Lanz München, Auction 155
(10 decembrie 2012), Lot 642

6

Classical Numismatic Group, Electronic Auction 290
(7 noiembrie 2012), Lot 239

7

Classical Numismatic Group, Electronic Auction 255
(4 mai 2011), Lot 217

8

Classical Numismatic Group, Electronic Auction
401 (12 iulie 2017), Lot 267

Pl. II. Monede cu revers tip poartă a orașului emise de Nikopolis ad Istrum.

1

Nikopolis ad Istrum, Classical Numismatic Group,
Electronic Auction 159 (28 februarie 2007), Lot 129

2

Markianopolis, Roma Numismatics Ltd,
Auction 5 (23 martie 2013), Lot 866

3

Odessos, Classical Numismatic Group,
Electronic Auction 233 (26 mai 2010), lot 271

4

Tomis, Emporium Hamburg,
Auction 87 (12 noiembrie 2019), lot 432

5

Tomis, Nomos AG, obolos 5 (26 iunie 2016), Lot 725

6

Tomis, Numismatik Lanz München,
Auction 106 (27 noiembrie 2001), Lot 626

Pl. III. Monede ale oraşelor Moesiei Inferior ce pot fi asociate cu evenimentele din 242.

Abrevieri

ActaMN	Acta Musei Napocensis, Cluj-Napoca
AÉ	L'Année épigraphique, Paris
AJN	American Journal of Numismatics, New York
ANRW	Aufstieg und Niedergang der römischen Welt
ANS	American Numismatic Society, New York
ARA	Asociația Arhitectură. Restaurare. Arheologie
ArhMold	Arheologia Moldovei, Iaşi-Bucureşti
BAR, I.S.	*British Archaeological Reports*, *International Series,* Oxford
BAR, S.S.	British Archaeological Reports, Supplementary Series, Oxford
BMC	*Coins of the Roman Empire in the British Museum*, Londra: I, *Augustus to Vitellius*, 1923; II, *Vespasian to Domitian*, 1930; III, *Nerva to Hadrian*, 1936; IV, *Antoninus Pius to Commodus*, 1968; V, *Pertinax to Elagabalus*, 1950 (H. Mattingly); VI, *Severus Alexander to Balbinus and Pupienus*, 1962 (R.A.G. Carson)
BSNR	Buletinul Societăţii Numismatice Române, Bucureşti
BIAB	Bulletin de l'Institut Archéologique Bulgare, Sofia
CAB	Cercetări Arheologice în Bucureşti, Bucureşti
CCA	Cronica cercetărilor arheologice din România, Bucureşti
CICSA	Centrul de Istorie Comparată a Societăților Antice, București
CIL III	Th. Mommsen (ed.), *Corpus Inscriptionum Latinarum. Vol. 3, Parts 1-2. Inscriptiones Asiae, provinciarum Europae Graecarum, Illyrici Latinae*, Berlin, 1873.
CN	Cercetări Numismatice, Bucureşti
CNA	Cronica Numismatică şi Arheologică, Bucureşti
CNH	L. Réthy, Corpus nummorum Hungariae, I-II, Budapesta, 1899-1907
CNRS	Centre National de la Recherche Scientifique, Paris
Crawford, RRC	M.H. Crawford, *Roman Republican Coinage*, Cambridge, 1974
Crawford, RRCH	M.H. Crawford, *Roman Republican Coin Hoards*, Londra, 1969
CreştCol	Creşterea Colecţiilor, Biblioteca Academiei Române, Bucureşti
Dacia	Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie, Bucureşti, I-XII (1924-1947)
Dacia, N.S.	Dacia, Revue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne, Nouvelle Série, Bucureşti (1957-)
DIR	*Documente privind istoria României*
D.J.A.N. Argeş	Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Argeş
DOW-LRC	Ph. Grierson, Melinda Mays, *Catalogue of Late Roman coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection. From Arcadius and Honorius to the Accession of Anastasius*, Washington, 1992
DRH	*Documenta Romaniae Historica*, Bucureşti
Herinek	L. Herinek, *Österreichische Münzprägungen von 1740-1969*, Viena, 1970
Huszár	Lajos Huszár, *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*, Budapesta, 1979
IAB	Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan", Bucureşti
IGBulg II	G. Mihailov (ed.), *Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae*. *Vol. II. Inscriptiones inter Danubium et Haenum repertae*, Sofia, 1958.

SCN, s.n., XV-XVII (XXVII-XXIX), Bucureşti, 2026, p. 227-229.

ISM	*Inscriptiones Scythiae minoris*, I (1983), II (1987), III (1999), IV (2015), V (1980)
JIAI	Journal for Historical and Archaeological Research, Šumen
JNG	Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte, München
LRBC	*Late Roman Bronze Coinage A.D. 324-498*, Londra, 1965: I – P.V. Hill, J.P.C. Kent, The Bronze Coinage of the House of Constantine A.D. 324-346; II – R.A.G. Carson, J.P.C. Kent, *Bronze Roman Imperial Coinage of the Later Empire A.D. 346-498*
Martin	F. Martin, *Kolonialprägungen aus Moesia Superior und Dacia*, Bonn, 1992
MBR	G. Buzdugan, O. Luchian, C.C. Oprescu, *Monede și bancnote românești*, Bucureşti, 1977
MCA	Materiale şi Cercetări Arheologice, Bucureşti
MemAntiq	Memoria Antiquitatis, Piatra-Neamţ
MINAC	Muzeul de Istorie Naţională şi Arheologie, Constanţa
MJIAP	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova
MNA	Muzeul Naţional de Antichităţi
NC	Numismatic Chronicle, Londra
NK	Numizmatikai Közlöny, Budapesta
NZ	Numismatische Zeitschrift, Viena
Pere	Nuri Pere, *Osmanlılarda madenî paralar*, Istanbul, 1968
Pick	B. Pick, *Die antiken Münzen von Dacien und Moesien*, I, 1, Berlin, 1898
Pick-Regling	B. Pick, K. Regling, *Die antiken Münzen von Dacien und Moesien*, I, 2, Berlin, 1910
Pohl	Artúr Pohl, *Münzzeichen und Meisterzeichen auf ungarischen Münzen des Mittelalters, 1300-1540*, Graz-Budapesta, 1982
Preda	C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, Bucureşti, 1973
RCAN	Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice, Bucureşti
Recueil	W.H. Waddington, E.Babelon, Th. Reinach, *Recueil général des monnaies grecques d'Asie Minéure, I-IV,* Paris, 1904-1912
RÉSEE	Revue des Études Sud-Est Européennes, Bucureşti
RI	Studii, 1948–1952; din 1953, Studii. Revista de Istorie, Bucureşti.
RIC, I	H. Mattingly, E.A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, I, *Augustus to Vitellius*, Londra, 1923
RIC, I^2	C.H.V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage*, I, ediţie revăzută, Londra, 1984
RIC, II	H. Mattingly, E.A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, II, *Vespasian to Hadrian*, Londra, 1926
RIC, III	H. Mattingly, E.A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, III, *Antoninus Pius to Commodus*, Londra, 1930
RIC, IV, 1	H. Mattingly, E.A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, IV, 1, *Pertinax to Geta*, Londra, 1968
RIC, V, 2	P.H. Webb, *The Roman Imperial Coinage*, V, 2, Londra, 1933 (reimprimat 1968)
RIC, VI	C.H.V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage*, VI, *From Diocletian's reform (A.D. 294) to the death of Maximinus (A.D. 313)*, Londra, 1967
RIC, VII	P.M. Bruun, *The Roman Imperial Coinage*, VII, *Constantine and Licinius A.D. 313-337)*, Londra, 1966
RIC, VIII	J.P.C. Kent, *The Roman Imperial Coinage*, VIII, *The Family of Constantine I A.D. 337-364)*, Londra, 1981
RIC, IX	J.W.E. Pearce, *The Roman Imperial Coinage*, IX, *Valentinian I-Theodosius I*, Londra, 1933 (reimprimat 1968)
RIC, X	J.P.C. Kent, *The Roman Imperial Coinage*, X, *The Divided Empire and the Fall of the Western Parts A.D. 395-491)*, Londra, 1994
RPC	Roman Provincial Coinage

Ruzicka 1928	Leon Ruzicka, *Inedita aus Moesia Inferior*, Vjesnik Hrvatskoga Arheološkoga Društva, 15, 1928, p. 225-248.
SCBC	*Standard Catalogue of British Coins. Coins of England and the United Kingdom*, 41st Edition, London, 2006
SCIV(A)	Studii şi Cercetări de Istorie Veche (şi Arheologie), Bucureşti
SCN	Studii şi Cercetări de Numismatică, Bucureşti
SHA	*Scriptores Historiae Augustae*
Simpozion Chişinău 2000	*Simpozion de Numismatică dedicat împlinirii a patru secole de la prima Unire a românilor sub Mihai Voievod Viteazul, Chişinău, 28-30 mai 2000, Comunicări, studii şi note*, Bucureşti, 2001
Simpozion Chişinău 2001	*Simpozion de Numismatică organizat în memoria martirilor căzuţi la Valea Albă, la împlinirea a 525 de ani (1476-2001), Chişinău, 13-15 mai 2001, Comunicări, studii şi note*, Bucureşti, 2002
Simpozion Chişinău 2002	*Simpozion de Numismatică dedicat împlinirii a 125 de ani de la Proclamarea Independenţei României, Chişinău, 24-26 septembrie 2002, Comunicări, studii şi note*, Bucureşti, 2003
Simpozion Chişinău 2003	*Simpozion de Numismatică dedicat Centenarului Societăţii Numismatice Române (1902-2003), Chişinău, 26-28 noiembrie 2003, Comunicări, studii şi note*, Bucureşti, 2005
Simpozion Chişinău 2004	*Simpozion de Numismatică, organizat cu ocazia comemorării sfântului Ştefan cel Mare, domn al Moldovei (1504-2004), Chişinău, 29 septembrie-2 octombrie 2004, Comunicări, studii şi note*, Bucureşti, 2007
SMMIM	Studii şi Materiale de Muzeografie şi Istorie Militară, Bucureşti
SNG	*Sylloge Nummorum Graecorum*: Black Sea - *The British Museum*, IX, 1, *The Black Sea*, Londra, 1993; Rusia - M. G. Abramzon, N. A. Frolova, Ulrike Peter (eds.), *Sylloge Nummorum Graecorum Russland, Staatliches Historisches Museum Moskau: Münzen des Nördlichen Schwarzmeergebietes*, Berlin-Boston, 2019
Woytek	Bernhard Woytek, *Die Reichspragung des Kaisers Traianus (98-117)*, Viena, 2010.